

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Ramazan Serisi: İslam Tarihinin Aydınlatıcı Anları

Otuz Yedinci ve Son Bölüm

1924 Hilafetin Ortadan Kalktığı Bir Yıldır; Peki Siyaset ve Kimlik Yeniden Nasıl Şekillendirilir?

1924 yılı, sadece siyaset kitaplarında anılan bir tarih değildir; aksine ümmetin gidişatında büyük bir dönüm noktası olmuştur. Zira bu yılda Hilafetin kaldırıldığı ilan edilmiş; böylece Müslümanları birleştiren son siyasi yapı da çökmüş ve İslam beldeleri, içinde bulunduğu zayıflığa rağmen siyasi bir birlikten bir avuç parçalanmış varlıklara dönüşmüştür. Yani olay, otoritenin piramidinin tepesindeki idari bir değişiklik değildi, aksine bölgenin yapısının, sınırlarının, sistemlerinin ve siyasi kimliğinin tamamen yeniden şekillendirilmesiydi.

O tarihten önce, bölgelerinin farklılığına rağmen ümmet, birbirine tek bir siyasi bağla bağlıydı; dolayısıyla savaş ve barış işleri, dış ilişkiler, yargı ve sınırların korunması bu bağ üzerinden yürütülüyordu. Evet, zayıflık vardı ve hatalar vardı, ancak birleştirici çerçeve ayakta kalmaya devam ediyordu. Hilafetin kaldırılmasıyla yalnızca bir yönetim biçimi başka bir yönetim biçimiyle değiştirilmemiştir; aksine siyasi birlik fikri de kökünden kaldırılmış ve bunun yerine, sınırları sömürgeci güçler tarafından, ümmetin birliği ya da maslahatına göre değil kendi çıkarlarına göre çizilmiş ulus devletlerden oluşan bir sistem getirilmiştir.

O günden itibaren, ümmetin mafsallarının ve beldesinin devletlere parçalandığı, yapay varlıkların ekildiği ve İslam'ın bağı pahasına milliyetçi ve bölgesel eğilimlerin körüklendiği yeni bir aşama başlamıştır. Sonra Batı'nın sistemleri ve beşerî yasaları girdirilmiş, şeriat siyasi karar alma merkezinden uzaklaştırılmış ve devlet, tek bir ümmetin parçası olarak değil, ondan ayrı ulusal bir varlık olarak yeniden tanımlanmıştır. Böylece ümmet, hasta da olsa tek bir siyasi varlıktan, her birinin bayrağı, sınırları, ordusu ve dış politikası olan ve çoğu zaman komşularıyla çıkarları çatışan rekabetçi varlıklara intikal etmiştir.

Sonuç ortaya çıkmakta gecikmedi. Zira ümmetin büyük davaları merkezizetini ve karar birliğini kaybetti. Dolayısıyla artık işgale karşı ortak bir karar kalmadığı gibi savaş ve barış konularında tek bir tutum ve ümmet düzeyinde yürütülen bir ekonomik politika da kalmadı. Böylece her devlet artık kendi dar çıkarları doğrultusunda hareket etmeye, Batı'nın dengelerine boyun eğmeye, çatışmalara tek başına girmeye, hatta birbirleriyle ve diğerleriyle savaşmaya ve Batı'nın çıkarlarına hizmet etmek için kendi evlatlarının kanını dökmeye başladı.

Çağdaş gerçeklik, bu dönüşümün izlerine dair canlı bir tanıktır. Zira İslam beldesinin bir parçasında bir kriz yaşandığında, ümmet tek bir vücut gibi hareket etmemekte, aksine her ülke, kendi anlık çıkarlarına ya da Batı'daki efendilerinin çıkarlarına göre hareket etmektedir. Ayrıca muazzam servetler ülkeler arasında dağılmış durumda ancak bunlar, sadece tek bir güç olarak yönetilmemekte, aksine Batı'ya karşılıksız hibe edilmektedir. Çok sayıda ve güçlü ordular var ama tek bir askeri akidenin parçası değildir. Siyasi kararlar

dağınık ve çoğu zaman da çelişkili olarak alınmakta ve sadece Batı'nın çıkarına göre formüle edilmektedir. Böylece ümmet, dini duyguda birlik içinde kalmaya ama siyasi kararda birlikten uzak durmaya başladı.

Bu dönüşüm geçici tarihi bir olay olmamış, aksine süregelen siyasi bir krizin kaynağı olmuştur. Çünkü İslam, bireysel ibadetle sınırlı değildir; aksine yönetim, siyaset ve uluslararası ilişkiler konusunda kapsamlı bir vizyon ortaya koymakta ve ümmetin siyasi birliğini temel bir ideoloji haline getirmektedir. Bu nedenle birleştirici bir varlığın yokluğu, ümmeti sadece bir sembolden mahrum bırakmamış, aynı zamanda siyasi sistemini kapsamlı bir düzeyde uygulama konusunda pratik aracını da kaybettirmiştir.

Ramazan, birleştirici şiarlarıyla birlikte dikkat çekici bir paradoksu da ortaya koymaktadır. Zira ümmet, birlikte oruç tutuyor, birlikte iftar ediyor, tek bir kibleye yöneliyor, tek bir kitabı okuyor ve derin bir vicdani ve ruhani bir birlik hissediyor ancak bu ruhani birlik, siyasi karar alma düzeyine yansımıyor. İşte burada şu temel soru ortaya çıkıyor: Kendisini akide ve ibadetlerin birleştirdiği bir ümmet, bu birliği ifade eden birleştirici bir siyasi çerçeve olmadan sonsuza dek bu şekilde kalmaya devam edebilir mi?

1924 yılından sonraki dönem okunduğunda, İslami beldelerin, doğrudan işgaller, ekonomik bağımlılık, iç çatışmalar, sınır anlaşmazlıkları, siyasi baskılar, büyük güçlerin çıkarlarına göre bölgenin sürekli yeniden şekillendirilmesi gibi arka arkaya gelen krizler sarmalından çıkamadığı görülecektir... İşte tüm bunlar, güçleri birleştirip tek bir proje çerçevesinde yönlendirecek tek bir siyasi referansın yokluğunda meydana gelmektedir.

Bu, tarihin olduğu gibi kopyalanması veya geri dönüşün, herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın aynı şeklin tekrarı olacağı anlamına gelmemekte; ancak bu, siyasi birlik sorusunun fikri bir lüks değil, ümmetin kendini koruma, kaynaklarını yönetme, dış politikasını şekillendirme ve büyük davalarını savunma kapasitesiyle ilgili bir soru olduğu anlamına gelmektedir. Yani birleştirici bir araç olmadığında, enerjiler ne kadar muazzam olursa olsun dağınık bir şekilde kalmaya devam edecektir.

1924 yılı sadece bir aşamanın sonu değil, aksine siyasi bölünme ve parçalanmanın yeni bir aşamasının başlangıcı olmuştur. Bugün akla gelen soru şudur; yüz beş yıl sonra ümmet, sanki kalıcı bir kadermiş gibi bu bölünmenin esiri olarak kalmaya devam mı edecek? Yoksa ümmetin birliği fikri hem şer'an vacip bir hüküm hem de gerçek bir ihtiyaç olarak, süregelen krize köklü bir çözüm olarak kendini kabul ettirmeye geri mi dönecek?

Tarih, boş yere hareket etmez. Hilafetin kaldırılması sadece yönetim şeklini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda çevremizdeki dünyanın şeklini de değiştirmiştir. Bu yüzden o anı yeniden düşünmek, geçmişe duyulan bir özlem değildir; aksine mevcut çalkantılı durumu anlamanın ve ümmetin, sadece ortak duygulardan ziyade İslam akidesiyle birbirine bağlı tek bir ümmet olma gücünü yeniden kazanacağı bir geleceği öngörmenin anahtarlarını aramaktır.